

RUDOLF MEDEK (1890 – 1940)

Metodický list úroveň B

Číňánek Li

Pracovní list B je zaměřen monotematicky, pracuje se pouze s jednou povídkou R. Medka *Číňánek Li*. Poprvé byla otištěna v souboru textů pro děti a mládež *O našich legiích, dětech a zvířátkách v Sibiři* (Praha: Památník odboje, 1921). Lze ji nalézt také ve výboru textů z této knihy nazvaném *O našich legiích: pohádky a pověsti* (Praha: F. Topič, 1928)¹ i v některých dalších obecněji zaměřených výběrech z legionářské literatury (např. *Legionářské povídky*, které editoval Josef Staněk a do nichž jsou zahrnuta také díla Josefa Kopty a Františka Langera /Brno: Moravský legionář, 1928/).

Číňánek Li je jedním z mnoha postav nalezců, kteří se objevují v Medkových prózách. Ladislav Soldán k tomu říká: „Nadto se v Medkových povídkách pro děti opakuje několik základních motivů. Z nich zmiňme zvláště motiv, ba vlastně námět povídky Číňánek Li (...) Tím opakujícím se, až utkvělým Medkovým motivem je motiv chlapce, v tomto případě opuštěného Číňánka Li živícího se kouzelnickými triky, který ochranu před svým pánem a vlastně před bídou, která by ho v tomto světě neminula, najde u legionářů. A s jednotkou legionářů pak spojí další životní osudy.“²

Text povídky se nachází v příloze 1. V úplném závěru tohoto metodického listu pak najdete kulturně-historické vysvětlivky k textu.

¹ Tento výbor je dostupný i online na adrese:

<http://kramerius.mzk.cz/search/i.jsp?pid=uuid:24b8216d-d201-48db-9aba-7f1e30d9231f> [12. 8. 2014]

² SOLDÁN, Ladislav. *Válka, která zrodila i krásu*. In Literární archiv. Sborník Památníku národního písemnictví. Ročník 40/2008. Praha: Památník národního písemnictví; str. 63-82.

Pro práci ve třídě je určen pracovní list. Obsahuje úvodní rámeček a tři samostatné oddíly: Neobyčejný cestopis, Velké putování malého Li, Děti a válka. Úvodní rámeček poskytuje žákům první informace o období, v němž se děj odehrává. Část „Neobyčejný cestopis“ prohlubuje jejich znalosti o zeměpisném a dějepisném kontextu příběhu a připravuje je tak na četbu. Kromě závěrečné křížovky ji lze tedy realizovat bez znalosti textu povídky. Druhá část, „Velké putování malého Li“, pomáhá žákům zpracovat rozsáhlý text a shrnout děj. Závěrečná část pracovního listu „Děti a válka“ nabízí reflexi nad jedním z klíčových témat povídky.

Učitel má přirozeně možnost zvolit si práci pouze s jedním oddílem, případně vybrat si jen některé aktivity v jeho rámci.

ÚVODNÍ RÁMEČEK

Úvodní rámeček v pracovním listě chce žáky velmi krátce seznámit s historickým kontextem děje povídky. Protože bylo snahou podat informaci co nejstručněji, je nutně zjednodušena. Učitel může informaci doplnit ústně, podle vlastního uvážení nebo podle dotazů žáků. Mluví-li se v textu o revolucích, je v pozadí samozřejmě odkaz na tzv. únorovou revoluci z roku 1917, kdy byl svržen car, a Rusko nastoupilo cestu k demokratickému uspořádání. Nové vedení Ruska chtělo dostát závazkům ke spojencům a pokračovat ve válce. Byla dokonce zahájena velká ofenziva, během níž se vyznamenaly čs. jednotky slavnou bitvou u Zborova. Armáda však byla již příliš demoralizována jednak demokratizačními prvky, které byly zaváděny, jednak bolševickou propagandou. Bolševici také nakonec po státním převratu na podzim 1917 převzali moc. Na jaře 1918 Lenin uzavřel s Centrálními mocnostmi separátní mír (tzv. Brestlitevský) a Němci obsadili část ruského území. Českoslovenští legionáři, z valné části dezertéři a zajatci z rakousko-uherské armády, se museli rychle stáhnout do vnitrozemí, aby se nedostali do rukou Němců či Rakušanů.

T. G. Masaryk, v té době pobývající v Rusku, si přál, aby vojáci železnicí dojeli do Vladivostoku a odtud se lodí dostali na západní frontu, kde byl nedostatek vojáků, zvláště nyní, když se odstoupením Ruska z války východní fronta uzavřela. Dohodl se s bolševiky, že

čs. legionářům umožní průjezd ruským územím k východu, pokud legionáři v Rusku nechají velkou část své výzbroje. Střediskem odzbrojování bylo stanoveno město Penza.

Jak naznačují obrázky Renaty Fučíkové, názory politiků na odjezd československých legií z Ruska však nebyl jednotný. Především bolševici hned od počátku nedodržovali smlouvu. Zvyšovali své požadavky na množství odevzdaných zbraní, vyvíjeli silnou propagandistickou činnost na čs. vojáky se snahou získat je pro Rudou armádu, zdržovali přepravu a vědomě rozdělili legionáře do několika menších skupin, které byly od sebe vzdáleny často i tisíce kilometrů.

Napětí dosáhlo vrcholu v květnu 1918. 14. 5. došlo k tzv. čeljabinskému incidentu (viz pracovní list, text 1B), o pár dní později vojáci zachytili tajný Trockého rozkaz nařizující de facto jejich likvidaci. Několik skupin legionářů bylo zákeřně přepadeno. Vojáci přestali dodržovat Masarykem nařízenou neutralitu a vytáhli do boje proti bolševikům, zpočátku opravdu jen s cílem dostat zpět své zbraně a přepravit se co nejrychleji do Vladivostoku. Proto také obsadili Transsibiřskou magistrálu. Jejich fantastické bojové úspěchy ale přivedly některé z velitelů a západních politiků k myšlence, že by snad bylo možno zvrátit politický vývoj v Rusku a obnovit východní frontu. Do Vladivostoku připlulo několik spojeneckých jednotek (Francouzi, Italové, Američané a především Japonci). Přestalo se uvažovat o urychleném odjezdu Čechoslováků na západ, stali se z nich spojenci protibolševických vojsk.

Po několika měsících se ale začalo ukazovat, že pozice, které legie dobyly a předaly ruským protibolševickým silám, tyto nejsou schopny uhájit, a že pomoc spojenců není dostačující. Vojákům začaly docházet síly, a zvláště po vyhlášení nezávislého Československa (28. 10. 1918) přestávali mnozí vidět v boji smysl. Zklamáním také bylo zjištění, že se vůdci protibolševického hnutí nechovají na ovládaných územích o nic lidštěji a demokratičtěji než rudí komisaři (viz např. spory čs. legií s admirálem Kolčakem nebo s atamanem Semjonovem). Přesto ještě téměř celý rok 1919 legionáři v Rusku setrvali a na žádost spojenců střežili Transsibiřskou magistrálu. V září 1919 vedení legií rozhodlo o odchodu vojska z magistrály. Začala postupná evakuace vojáků (a jejich rodinných příslušníků), která trvala rok.

Poznámka:

V úvodním rámečku je použita ilustrace Renáty Fučíkové z knihy *Tomáš Garrigue Masaryk* (Praha: Práh, 2006). Zpestří četbu vstupních informací dialogem, je možno se žáků ptát, zda poznávají, o zástupce kterých států (sil) se jedná atp. Krásnou knihu R. Fučíkové o Masarykovi je pak možno dětem doporučit k samostatné četbě.

NEOBYČEJNÝ CESTOPIS

METODICKÁ POZNÁMKA

Doporučujeme tuto část pracovního listu (mimo závěrečné křížovky) vypracovat před čtením povídky, ideálně spojit s četbou úvodního textu v rámečku. Je velmi dobře možné zařadit tyto aktivity do hodiny zeměpisu / dějepisu.

Protože samotná povídka je dosti dlouhá a jazyk zastaralý, lze například načasovat vše tak, aby se tato fáze přípravy na četbu konala před prázdninami (podzimními, zimními, jarními...). Žáci pak dostanou za úkol přes prázdniny povídku přečíst a vyplnit křížovku. Lze například požádat rodiče, aby dětem pomohly s náročnějšími pasážemi a zastaralými výrazy, případně může učitel připravit žákům slovníček dle potřeb třídy.

PRAVOPISNÁ POZNÁMKA

V textech jsou použity anglické transkripce čínských názvů. Tento úzus nebyl běžný v období, kdy Rudolf Medek psal svoji povídku. V jeho textu se proto hovoří o městech „Chailar“ a Charbin“, nikoliv Hailar a Harbin. V dnešní době však může být pravopis s „ch“ zavádějící, např. název Chailar elektronické zdroje spojují s jiným městem v Pákistánu. V pracovním listě proto používáme anglickou transkripci, podoby Chailar a Charbin jsou však uvedeny v závorce, aby si žáci při četbě povídky uvědomili, že se jedná o táž města.

Podobně název východočínské oblasti Mandžurie je dnes nahrazen podobou Mandžusko. I v tomto případě jsou v pracovním listě uvedeny obě varianty.

- **Přečti si texty A – E.**

1a) Přiřaď k sobě texty a fotografie.

A - IV B - I C - III D - V E - II

Fotografie jsou staženy z internetu, zdroje:

- I. http://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8Cejlabinsk%C3%BD_meteor#mediaviewer/File:Ekaterinburg_view_of_2013_meteor_event.jpg [12. 8. 2014]
- II. <http://en.wikipedia.org/wiki/Vladivostok> [12. 8. 2014]
- III. <http://global.britannica.com/EBchecked/topic/251813/Hailar> [12. 8. 2014]
- IV. <http://plajzka.blog.cz/1409/sochy-vojaka-svejka> [12. 8. 2014]
- V. <http://www.icefestivalharbin.com/tour-p7-3-day-harbin-ice-festival-tour.html> [12. 8. 2014]

1b) Doplně slova do vět.

Jedna z prvních srážek mezi československými vojáky a bolševiky se přihodila ve městě **Čeljabinsk**.

Harbinu se přezdívá také **Moskva východu / Paříž východu**, protože město stavěli hlavně **ruští** (tedy evropští) stavitelé.

Samara leží na řece **Volze**, které se říká také matka ruských řek.

Posádkovým městem československých legií byl dlouho **Vladivostok**.

Na území **čínské / autonomní** oblasti Vnitřní Mongolsko můžete navštívit město Hailar.

Mandžurie/Mandžusko se nachází v **severní / severovýchodní** Číně.

- **Poznámka:**

Města v tomto cvičení odpovídají místům, na kterých se odehrává děj povídky *Číňánek Li*. Hesla A – E byla psána tak, aby poskytla základní informaci všeobecného rázu o každém městě, ale také stručnou informaci o postavení města v době příběhu o Číňánkovi Li.

Záměrně je velmi stručně zmíněn pobyt J. Haška v Samaře. Necháváme na vůli učitele, zda na jeho příkladu dětem objasní další peripetie československých vojáků v Rusku, neboť Hašek v samarském hotelu San Remo, nedaleko kterého je socha Švejka umístěna,

pobýval od dubna do června 1918 jako příslušník Rudé armády. Když na město čs. legie zaútočily v červnu 1918, stál na straně obránců. Po dobytí Samary z města uprchl a skrýval se. (Zdroj informace: např. článek M. Štráfeldové *Haškův Švejk má v ruské Samaře sochu* uveřejněný 15. 11. 2013, viz http://www.rozhlas.cz/krajane/clanky/_zprava/1310700 [18. 8. 2014]).

2. Všechna města ze cvičení 1 najdi na mapě.

Na mapě jsou použity anglické transkripce názvů, podobně jako v textech k úkolu 1. Pozor na název Chelyabinsk, který se výrazně odlišuje od českého přepisu „Čeljabinsk“.

Mapa byla upravena z <http://mapasveta.info/asia/> [15. 12. 2014].

2a) Na území kterých dvou států leží?

- **Rusko, Čína.**
- Města Samara, Čeljabinsk a Vladivostok se nacházejí na území Ruska. Tak tomu bylo i v době první světové války a následné občanské války v Rusku.
- Města Hailar a Harbin leží na severovýchodě Číny, v kraji nazývaném Mandžusko. Mandžusko je historická oblast, odkud mj. pocházela dynastie Čching, která vládla Číně v letech 1644 – 1911. Smlouvou z roku 1896 Rusko získalo právo vést Mandžuskem železniční trať, další smlouva (1898) mu umožnila zakládat tam doly, továrny a skladiště. Roku 1900 bylo Mandžusko Rusy obsazeno úplně. O tuto oblast však měli zájem i Japonci, a tak se Mandžusko stalo jedním z cílů rusko-japonské války (1904-1905). Rusové byli nakonec nuceni oblast opustit, ale správu železnice si oba státy rozdělily. V letech 1932 – 1945 existoval formálně nezávislý stát Mandžusko, který ale ve skutečnosti spravovali Japonci. Od roku 1949 je Mandžusko součástí Čínské lidové republiky.³

³ Zdroj informací: wikipedie a lecyklopedia, vždy heslo Mandžusko: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Mand%C5%BEusko>, <http://leccos.com/index.php/clanky/mandzusko> [12. 8. 2014]

2b) Už víme, že Hailar a Harbin se nacházejí v kraji zvaném Mandžusko. V které oblasti leží města Vladivostok a Čeljabinsk?

- **Sibiř.**

Sibiř je území o rozloze přibližně 10 milionu km², na západě ji ohraničuje pohoří Ural, na východě Tichý oceán. Je pokryta z velké části tajgou, tundrou a mokřady. Protínají ji tři mohutné řeky: Ob, Jenisej a Lena, nachází se tu také největší světová zásobárna sladké vody, jezero Bajkal. Sibiř je známá svými drsnými klimatickými podmínkami (na některých místech klesá v zimě teplota až k -60 °C) a obrovským nerostným bohatstvím. Rusové ji začali dobývat v 16. století, ale teprve výstavbou Transsibiřské magistrály se jim podařilo Sibiř skutečně připojit. Je velmi řídko obydlena a často byla sídlem vyhnanců.

2c) Na mapě všechna města ze cvičení 1 spojuje červená čára. Co asi znázorňuje?

- **Železnici. Její jméno je Transsibiřská magistrála.**

Tato páteř ruské železniční dopravy spojuje hlavní město s Vladivostokem. Výstavba začala roku 1891, stavělo se od obou konců směrem ke středu. Roku 1903 byla zahájena pravidelná doprava do Vladivostoku, přičemž byla využívána tzv. východočínská železnice (vedoucí přes Chailar/Hailar a Charbin/Harbin, tedy přes Mandžusko). Trasa vedoucí výhradně po ruském území byla zprovozněna roku 1916, kdy byl dokončen u Chabarovska most přes řeku Amur.

Roku 1929 se začalo s elektrifikací trati, dokončena byla koncem roku 2002.

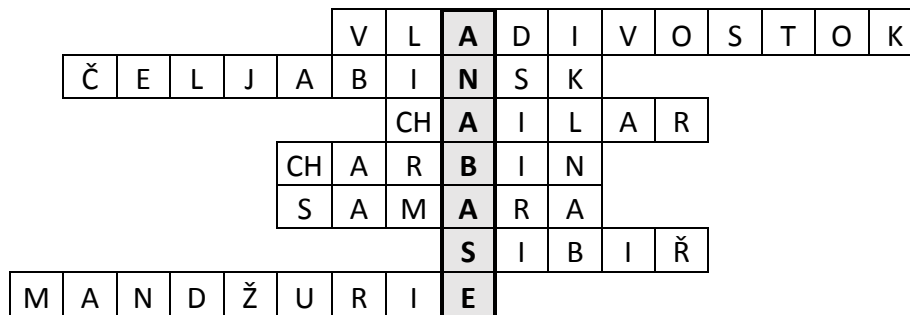
2d) Zjistěte, kde začíná a kde končí Transsibiřská magistrála. Odhadněte, kolik asi měří kilometrů.

- **Moskva – Vladivostok, 9288 km.**

Jedná se o nejdelší železniční trať na světě. Je hojně využívána k nákladní přepravě, ale velké oblibě se těší také u turistů. Cesta z Moskvy do Vladivostoku dnes trvá 6 dní, před

sto lety to bylo 16 dní. T. G. Masaryk strávil roku 1918 na cestě vlakem z Moskvy do Vladivostoku tři týdny (z Vladivostoku pokračoval do USA, kde byl mj. přijat prezidentem Wilsonem).

3. Doplň do křížovky názvy míst, na kterých se odehrává děj příběhu o malém chlapci Li.

Tajenka: ANABASE (dnes píšeme spíše anabáze)

Víš, co toto slovo znamená?

- Řecký historik Xenofont nazval *Anabase* svou knihu o dlouhém a strastiplném válečném putování Řeků. Někdy kolem roku 400 př. n. l. se 10 000 Řeků roztroušených na území Malé Asie spojilo, aby se probjovali do své vlasti. Prošli velkou nepřátelskou perskou říší. Pokračovali Mezopotámií, kde u městečka Kunax na soutoku Eufratu a Tigridu porazili armádu perského krále Artachšatry. Odtud pokračovali nejkratší cestou k Černému moři, které bylo vzdálené 1200 km. Po hrozných útrapách a bojích dosáhli řeckého města Trapezuntu.
- V moderní historii se toto slovo používá pro podobně strastiplné a dlouhé putování československých vojáků skrze Rusko, především Sibiř, do vlasti, nově založeného Československa. Jejich anabáze trvala přibližně dva roky (1918 – 1920). V Rusku tehdy zuřila občanská válka a především bolševici chtěli za každou cenu Čechoslovákům zabránit v odjezdu.
- Také autor povídky *Čiňánek Li*, Rudolf Medek, nazval jednu svoji knihu „Anabase“ – je to právě román, který o dlouhém putování čs. vojáků Sibiří vypráví.

Poznámka: Napsáno podle výkladu, který podává Rudolf Medek v knize *O našich legiích, dětech a zvířátkách v Sibiři* (Praha: Památník osvobození, 1921).

VELKÉ PUTOVÁNÍ MALÉHO LI

METODICKÁ POZNÁMKA

Oddíl Velké putování malého Li je samozřejmě nezbytné s žáky dělat až poté, co se seznámí s celým textem povídky. Tato část práce jim má umožnit se k příběhu vrátit, utřídit si dojmy a lépe celý text pochopit. Na úvod hodiny, která by tentokrát měla probíhat nejlépe v rámci výuky českého jazyka a literatury, může učitel s žáky zkontrolovat domácí úkol – křížovku. Společně napíšou na tabuli řešení a vysvětlí si význam slova „anabase“.

Protože je povídka poměrně rozsáhlá, je dále navrženo cvičení, které pomocí obrazové osnovy umožní žákům celý příběh rekapitulovat a shrnout vlastními slovy. Je možné požádat žáky, aby při formulaci vět pracovali ve dvojicích nebo malých skupinkách. Při společné četbě jednotlivých resumé (nutně nemusí číst nahlas všichni všechno) je možné klást třídě doplňující otázky, abychom si ověřili míru porozumění dané pasáži.

Použité fotografie jsou převzaty z knihy *Za svobodu. Obrázková kronika československého revolučního hnutí na Rusi 1914 – 1920. Díl III. Anabase 1918 – 1920*. A z knihy *Za svobodu. Obrázková kronika československého revolučního hnutí na Rusi 1914 – 1920. Díl IV. – Od Volhy na Urál. Magistrála. Návrat do vlasti. 1918 – 1920*. Hlavními redaktory obou dílů byli: Otakar Vaněk, Vojta Holeček, Rudolf Medek. Knihy vydal Památník odboje roku 1926 (Díl III.) a 1929 (Díl IV.)

Vzhledem k tomu, že se jedná o dokumentární fotografie z daného období, neodpovídají ději povídky naprosto přesně (např. v Samaře není zachycen park, ale Dům velitelství Čechoslováků). Přesto však jsou dostatečným vodítkem pro pochopení, který úsek textu má být shrnut, a dávají žákům obrazový doprovod k povídce.

- **Ke každé fotografii dopiš tři až šest vět, kterými shrneš, co důležitého se pro Ferdu a chlapečka Li na tomto místě přihodilo.**

Návrh možného řešení.

Samara. Na snímku Dům velitelství Čechoslováků.

Zdroj: MEDEK, R. – HOLEČEK, V. – VANĚK, O. *Za svobodu: obrázková kronika československého revolučního hnutí na Rusi 1914-1920. Díl III. Anabase 1918-1920.* Praha: Památník odboje, 1926. Str. 35

- *Český voják Ferda si užívá vycházky v samarském parku. Jeho pozornost upoutá malý čínský kejklíř. Ferda obdivuje jeho šikovnost, dá mu i pár drobných. Na závěr vystoupení se chlapce zastane, když mu nějaký výrostek vyrazí vydělané peníze z ruky. Chlapec se Ferdovi představí – jmenuje se Li.*

Nádraží v Čeljabinsku.

Zdroj: MEDEK, R. – HOLEČEK, V. – VANĚK, O. *Za svobodu: obrázková kronika československého revolučního hnutí na Rusi 1914-1920. Díl III. Anabase 1914-1920.* Praha: Památník odboje, 1926. Str. 62

- *Po příjezdu do Čeljabinsku slyší Ferda na nádraží dětský křik. V obydleném vagoně objeví starého Čiňana, který tluče malého chlapce. Ferda poznává malého Li. Odnese ho do svého vagonu a navzdory námitkám svých kamarádů se rozhodne vzít jej s sebou.*

V těpluše.

Zdroj: MEDEK, R. – HOLEČEK, V. – VANĚK, O. *Za svobodu: obrázková kronika československého revolučního hnutí na Rusi 1914-1920. Díl III. Anabase 1918-1920.* Praha: Památník odboje, 1926. Str. 189

- *Díky Ferdově péči se Li zotavil z ran holí. Stal se miláčkem celého vagonu, pomáhal vojákům a bavil je svými kouzly. Dokonce se i začal učit česky. Seznamuje se také s ideály československých vojáků a zvědavě naslouchá jejich historkám o „exotické“ zemi zvané Československo.*

Příprava zbraní a střeliva pro frontu.

Zdroj: MEDEK, R. – HOLEČEK, V. – VANĚK, O. *Za svobodu: obrázková kronika československého revolučního hnutí na Rusi 1914-1920. Díl IV. Od Volhy na Urál. Magistrála. Návrat do vlasti. 1918-1920.*

Praha: Památník odboje, 1929. Str. 524

- *V československých vlacích ale nevládne jen idyla. Legionáři musí bojovat s bolševiky. Li jim ochotně pomáhá, stará se o raněné, nosí střelivo na frontu. Nejvíc ze všeho miluje a obdivuje Ferdu a doprovází ho, ať je nebezpečí sebevětší. Z Číňánka Li se stává československý voják a získává dokonce i vyznamenání.*

Obchody v Chailaru.

Zdroj: MEDEK, R. – HOLEČEK, V. – VANĚK, O. *Za svobodu: obrázková kronika československého revolučního hnutí na Rusi 1914-1920. Díl IV. Od Volhy na Urál. Magistrála. Návrat do vlasti. 1918-1920.*

Praha: Památník odboje, 1929. Str. 335

- *Československé jednotky opouštějí Rusko. Cestou do Vladivostoku projíždějí také Chailarem, rodným městem Li. Po dohodě s Ferdou se Li vydává hledat svou rodinu. Před mnoha měsíci ji ztratil při loupežném přepadení, proto také zůstal sám a musel se živit jako potulný kejklíč. V Chailaru nenajde žádného ze svých příbuzných, a tak se rozhodne jet s Ferdou do Československa.*

Na lodi.

Zdroj: MEDEK, R. – HOLEČEK, V. – VANĚK, O. *Za svobodu: obrázková kronika československého revolučního hnutí na Rusi 1914-1920. Díl IV. Od Volhy na Urál. Magistrála. Návrat do vlasti. 1918-1920.*

Praha: Památník odboje, 1929. Str. 835

- *Ve Vladivostoku čeká na Čechoslováky obrovská loď. S Li se přijdou rozloučit i velitelé československých legií. Loď pluje dlouho, Li poznává mnoho nových míst: Šanghaj, Honkong, Singapur, Ceylon... Ferda je mu zkušeným průvodcem.*

Po příjezdu do Československa.

Zdroj: MEDEK, R. – HOLEČEK, V. – VANĚK, O. *Za svobodu: obrázková kronika československého revolučního hnutí na Rusi 1914-1920. Díl IV. Od Volhy na Urál. Magistrála. Návrat do vlasti. 1918-1920.*

Praha: Památník odboje, 1929. Str. 887

- *Vlakem překonají poslední kilometry po evropské pevnině a konečně dorazí do vytouženého Československa. Vítá je krásná, slunečná Praha. Poté oba odjedou do Ferdovy rodné vsi. Li tu začíná chodit do školy. Učitelem je zde také legionář a ten Číňánkovi slibuje, že ho tu navzdory odlišnostem budou mít všichni rádi. Mírový život je zpátky.*

Je-li to v časových možnostech učitele, navrhujeme jako další krok použít metodu vyvinutou programem Čtením a psaním ke kritickému myšlení (RWCT). Nazývá se *Poslední slovo patří mně*. Popis metody je převzat z příručky pro účastníky kurzu programu RWCT.

„Metoda *Poslední slovo patří mně* je dalším ze způsobů, jak vést studenty úvahami a reflexí po přečtení nějakého textu. Dává diskusi ve třídě rámec, ať už se hovoří o textu narativním (uměleckém), nebo informativním, naučném. Tato metoda je vhodná zejména pro „rozmluvení“ studentů se zábrami a ostychem. Jednotlivé kroky této strategie můžeme popsat následovně:

1. Požádáme studenty, aby si při čtení textu vybrali jednu nebo dvě pasáže, které se jim zdají zvláště zajímavé a které podle nich stojí za to nějak komentovat.
2. Zvolenou pasáž si zapíše na excerpční kartičku nebo malý kus čistého papíru a nesmí přitom zapomenout poznamenat k citátu číslo strany.
3. Na druhou stranu kartičky zapíše studenti svou poznámku k citátu. Studenti mohou vyjádřit nesouhlas s tím, co se v citátu říká, mohou ho nějak rozpracovat, rozvést, mohou s ním zkrátka pracovat podle svého.
4. Potom učitel vyzve studenty, aby některý z nich přečetl svůj výpisek. (Studenti si mohou donést do hodin kartičky s výpisky pořízenými jako domácí zadání.) Je velmi praktické, když student předem oznámí třídě, ze které strany citát pochází, aby celá třída mohla text sledovat.
5. Když student přečte svůj citát, učitel požádá ostatní, aby se k němu vyjádřili. Studenti mají odhadovat, proč si jejich spolužák vybral právě tento citát, a snaží se nalézt co nejpravděpodobnější důvod. Svůj názor ostatním vysvětlí. Je nutné, abyste diskusi nenechali odběhnout od tématu a abyste omezili posměšné nebo nevýznamné poznámky.
6. Diskusi uzavře učitel tím, že požádá studenta, který vybíral citát, aby přečetl nebo sdělil ostatním své poznámky, které si k citátu připravil. Platí pravidlo: Toto je definitivní konec diskuse. **Poslední slovo patří tomu, kdo vybíral citát. (*Kolegové učitelé! Zejména pro nás je těžké zdržet se závěrečného komentáře. Je to ovšem proti pravidlům!*)**

7. Nyní učitel může vyvolat dalšího žáka, aby ostatním přečetl úryvek, který vybral, a proces může začít nanovo. Učitel pravděpodobně nevyvolá všechny žáky, ale bude vybírat.“

TEMPLE, Charles – STEELOVÁ, Jeannie L. – MEREDITH, Kurt. *Čtení, psaní a diskuse ve všech předmětech. Čtením a psaním ke kritickému myšlení. Příručka III.* Praha: Kritické myšlení, 1997, str. 22-23.

DĚTI A VÁLKA

Poslední oddíl pracovního listu nabízí další možnost, jak přivést žáky k reflexi nad textem, respektive nad jedním z témat, které povídka nabízí. Máme na mysli téma dětí ve válce, které nám mj. umožní překročit historický kontext legionářské anabáze.

V pracovním listě jsou použity dva obrazové materiály:

- Soška z roku 1916 „Poilu à la pipe“. Soška byla vystavena v rámci dočasné výstavy „Historial de la Grande guerre“. Fotografie jsme převzali z webu http://crdp.ac-amiens.fr/historial/expo2003_1/accueil.htm [16. 12. 2014], kde jsou představeny pedagogické aktivity k tématu Děti ve velké válce.
- Fotografie malého chlapce, dětského vojáka, převzata z webu <http://www.studentsoftheworld.info/sites/divers/1318.php> [16. 12. 2014].

Obrazové dokumenty sdělují žákům, že téma je živé jak v minulosti (1. světová válka), tak v přítomnosti. Soška působí zdánlivě idylicky, jako by potvrdovala slova R. Medka, že děti a vojáci se mají rádi. Může se jednat o setkání otce a jeho potomka po návratu z války, při dovolené... Ale také může vzhledem k Medkově povídce evokovat představu náhodného setkání nebo dítěte, které je vojákem chráněno. Pokud se jedná o návrat otce u fronty, můžeme se ptát: skutečně má dítě rádo vojáka? Není pro ně spíše na překážku, že někdo mu blízký se vojákem stal a vídá se s ním zřídka?

Fotografie malého chlapce také na první pohled ukazuje, že děti – alespoň chlapci – mají rádi zbraně, boj, napětí. Chlapcův výraz ale nevypovídá o žádném nadšení. A spojení „dětský voják“ vyvolává spíše hrůzné a smutné představy. Možná že vzhledem k určité idyličnosti a šťastnému konci povídky si čtenář ani neuvědomí, že Čechoslovák Ferda vlastně z Li také udělá dětského vojáka, i když jen dočasně. Neměli nakonec Ferdovi kamarádi pravdu, když ho upozorňovali, že není rozumné brát malého chlapce s sebou do bitev?

Citovaná věta Rudolfa Metoda pochází z úvodu ke knize *O našich legiích: pohádky a pověsti* (3. vydání, Praha: F. Topič, 1935, 3, str. 6). Medek tu takto sám interpretuje svou povídku: „Číňánek Li pak ukazuje k tomu, že i malé děti čínské s pitvornými žlutými tvářičkami, právě jako děti ruské, jsou blízké srdci vojenskému, neboť vojáci vždy milují děti právě tak, jako děti milují vojáky.“

Velmi zajímavé podrobnosti o „nezletilých dobrovolnících“ v čs. legiích lze nalézt např. v již zmiňované rigorózní práci Dalibora Váchy *Ostrovky v bouři. Českoslovenští legionáři a všednost let válečných 1918-1920*. Historický ústav, Filozofická fakulta Jihočeské univerzity. České Budějovice, 2006, str. 176 – 180 (přístupno též online).

METODICKÁ POZNÁMKA:

Je možno s žáky vyvolat krátkou diskuzi nad obrazovými materiály a Medkovým výrokem: Co obrazy zobrazují?, Co chtěl říci R. Medek v citované větě? Souhlasíte s ním?, Znáte další (literární, filmové) příběhy, kdy do života dětí zasáhla válka? Skončily také tak idylicky jako povídka o Číňánkovi Li? Jaký je váš vztah k vojákům? Hrajete si někdy na válku? Proč?

Je také možné žákům zadat pouze písemný úkol, jako závěrečnou reflexi nad tematickým celkem. Zadání by mohlo znít například takto:

„Souhlasíš s tvrzením Rudolfa Medka? Vysvětli svůj postoj. Obrázky ti mohou pomoci při hledání argumentů.“

- **Kulturně-historické vysvětlivky k textu povídky (text povídky viz příloha 1):**

Těpluška (str. 142):

Zateplený vagon vlaku, který byl čs. legionářům v době sibiřské anabáze domovem. Těplušky ale nebyly jen obytné, některé vagony sloužily také jako obchody, dílny, redakce, holičství... Podrobnější informace o vybavení a funkcích těplušek lze načerpat např. z rigorózní práce Dalibora Váchy *Ostrovy v bouři. Českoslovenští legionáři a všednost let válečných 1918-1920*. Historický ústav, Filozofická fakulta Jihočeské univerzity. České Budějovice, 2006. Přístupno online.

Na zdar, bratře!⁴(str. 144):

V čs. legiích vládl silný sokolský duch, oslovení „bratře“ se používalo od samých počátků československého dobrovolnického hnutí, tedy již v České družině. Jedním z iniciátorů zavedení tohoto oslovení byl Antonín Mikuláš Číla (o něm blíže v projektu Výtvarníci v čs. legiích).

Generál Syrový (str. 144):

Jan Syrový (1888 – 1970) vystudoval stavitelství a roku 1912 odešel pracovat do Varšavy. Po vyhlášení války se nevrátil do vlasti, ale přihlásil se jako dobrovolník do České družiny vznikající v Kyjevě. U Zborova ho střepina granátů připravila o oko. V srpnu 1918 byl jmenován velitelem Čs. armádního sboru v Rusku, od října 1918 do ledna 1919 byl velitelem všech protibolševických vojsk na Sibiři. Rusko opustil v dubnu 1920. Za první republiky působil ve velmi vysokých vojenských funkcích, od 22. 9. do 30. 11. 1938 (tedy v období Mnichova) zastával funkci předsedy československé vlády, potom zůstal ve vládě jako ministr národní obrany. V této funkci vydal v březnu 1939 – na příkaz prezidenta Háchy – rozkaz neklást odpor německé okupační armádě. Po druhé světové válce byl nespravedlivě obviněn z kolaborace a ve zpolitizovaném procesu roku 1947 odsouzen k 20 letům vězení. Na svobodu se dostal roku 1960 díky prezidentské amnestii. Rehabilitován nikdy nebyl.

⁴ „Na zdar“ je též typickým sokolským pozdravem.

Více si lze přečíst např. zde: www.fronta.cz/armadni-general-ian-syrovy-o-situaci-v-zari-1938 [16. 12. 2014]

Generál Čeček (str. 144, 147):

Stanislav Čeček (1886 – 1930) odjel roku 1911 jako finanční úředník firmy Laurin a Klement pracovat do Moskvy. Po vypuknutí války odmítl vrátit se domů a přihlásil se v Kyjevě do vznikající České družiny. Vyznamenal se v rozvědkách, ve zborovské bitvě i u Bachmače. Je autorem pověstného výroku z května 1918, že dál čs. vojsko pojede „vlastním pořádkem“. V červenci 1918 vydal rozkaz, aby legie přerušily svou cestu na východ a vrátily se do Povolží. Od června do října 1918 působil jako velitel Povolžské fronty (dobyť Samary, Kazaně...) Poté se stal velitelem Dálného východu, jeho působištěm byl Vladivostok. Z Ruska odjel v létě roku 1920.

Více si lze přečíst např. zde:

<http://www.historickykaleidoskop.cz/osobnosti/stanislav-cecek.html> [16. 12. 2014]

Generál Gajda (str. 144):

Radola Gajda, vlastním jménem Rudolf Geidl (1892 – 1948) vstoupil do války v rakouské uniformě. Po dezerci se přihlásil do černohorské milice (Geidl se narodil v černohorském Kotoru). Na falešný pas se dostal do Ruska, sloužil u srbské milice a potom se přihlásil do čs. jednotek. U Zborova velel jižnímu úsek čs. brigády. Na jaře 1918 se stal velitelem východní skupiny čs. legií, podařilo se mu dobýt Perm, Irkutsk, Jekatěrinburg, Omsk, ... Na krátkou dobu z legií vystoupil a zastával velitelskou funkci v armádě admirála Kolčaka. Z Ruska odplul koncem roku 1919. V Československu působil nadále jako voják z povolání, roku 1926 se stal náčelníkem generálního štábu. V témže roce byl obviněn z přípravy vojenského puče, degradován a propuštěn z armády. Brzy nato se stal předsedou Národní obce fašistické. V roce 1945 byl zatčen a odsouzen ke dvěma letům vězení.

Více si lze přečíst např. zde: <http://www.vhu.cz/general-radola-gajda-muz-spojeny-s-ceskymi-fasisty/> [16. 12. 2014]

Bohdan Pavlů (str. 144):

Bohdan Pavlů (1883 – 1938) pocházel ze Slovenska, před válkou působil v Praze jako novinář. Byl mobilizován, koncem roku 1914 přeběhl k Rusům. I v československých legiích pracoval jako novinář, redigoval např. časopisy *Čechoslovák* a *Československý deník*. Roku 1917 se stal členem Odbočky Československé národní rady na Rusi (OČSNR). V letech 1919 – 1920 působil jako politický zástupce Československa na Sibiři. Po návratu do vlasti se částečně vrátil k žurnalistice, nejvíce se ale věnoval politice a diplomacii.

Více si lze přečíst nebo poslechnout zde:

<http://www.rozhlas.cz/brno/upozornujeme/zprava/ecce-homo-novinar-a-diplomat-bohdan-pavlu--1182262> [16. 12. 2014]

Poslanec spisovatel Krejčí (str. 144):

František Václav Krejčí (1867 – 1941) byl novinářem, literárním kritikem, spisovatelem a také politikem, členem Československé sociálně demokratické strany dělnické. V letech 1918 – 1920 zasedal v Revolučním národním shromáždění. Roku 1919 byl pověřen vedením československé delegace k legionářům na Sibiři. Zůstal tam i poté, co se ostatní členové delegace vrátili domů. Když koncem roku 1919 proběhla reorganizace nejvyšších orgánů čs. vojenské správy, byl postaven do čela nově vzniklé Vojenské správy na Sibiři. Do vlasti odplul v dubnu 1920. Po většinu doby pak působil jako senátor.

Více si lze přečíst např. zde: <https://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/krejfiv.html> [16. 12. 2014]

Dr. Girsá (str. 147):

Volyňský Čech Václav Girsá (1875 – 1954) vystudoval v Praze medicínu a od roku 1901 pracoval v Kyjevě jako chirurg. Hned po vypuknutí války začal organizovat československý odboj. V květnu 1917 byl zvolen předsedou Svazu československých spolků na Rusi a členem Odbočky Československé rady na Rusi (OČSNR), kterou

později také řídil. S bolševiky vedl jednání o přesunu československých jednotek na východ, ve Vladivostoku organizoval transport vojáků z Ruska. Když byl v listopadu 1919 odeslán do vlasti tehdejší plnomocník československé vlády B. Pavlů, dr. Girsu převzal jeho povinnosti. Za první republiky působil na ministerstvu zahraničních věcí, nejprve jako Benešův zástupce, poté především jako diplomat. Za druhé světové války se aktivně účastnil odboje.

Více si lze přečíst např. zde: Vaculík Jaroslav, *Masarykův spolupracovník MUDr. Václav Girsu*. In T. G. Masaryk, jeho spolupracovníci a vznik československého státu: sborník příspěvků z XIII. semináře Masarykova muzea v Hodoníně 11. - 12. listopadu 2008 / odpovědný redaktor Irena Chovančíková Chovančíková, Irena, Hodonín: Masarykovo muzeum v Hodoníně, 2009 978-80-87375-00-6 227 s., fot., s. 102-106

RUDOLF MEDEK (1890 – 1940)

© Spolek ČŠBH. Licence CC BY-NC-ND <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/> Projekt byl podpořen Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy v rámci dotačního Programu na podporu činnosti nestátních neziskových organizací působících v oblasti předškolního, základního a středního vzdělávání v roce 2014.